२०१०११११७३३२००१

नागरी क्षेत्रात सांडपाण्याचे
पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापराबाबत

महाराष्ट्र शासन
नगर विकास विभाग
शासन निर्णय क्र. संकीर्ण-२०१०/१०१५/प्र.क्र.१२१/नवि-२०
मंत्रालय, मुंबई-३२.
दिनांक : १५ ऑक्टोबर, २०१०.

प्रस्तावना :- केंद्र शासनाने नागरी क्षेत्रात सांडपाण्यावर प्रक्रिया करुन त्याचे पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापर करण्याकरीता **एकूण सांडपाण्याच्या किमान २० टक्के सांडपाणी हे पुनर्वापरासाठी** उपलब्ध करण्यात यावे असे मानक विहित केले आहे. महाराष्ट्र सुवर्ण जयंती नगरोत्थान महाअभियान राज्यात सुरु करताना राज्य शासनाने सांडपाण्याच्या पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापरासंबंधी सदर मानक स्विकृत केले आहे. सदर मानकाप्रमाणे शहरातील एकूण सांडपाण्याच्या किमान २० टक्के सांडपाणी पुनर्वापरात आणण्याकामी सुनियोजितपणे कार्यवाही होण्याच्या दृष्टीने कार्यपध्दती विहित करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. या संदर्भात सर्वंकष विचारांती शासन पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय :-

०१. शहरातील एकूण सांडपाण्यापैकी किमान २०% सांडपाण्याचे पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापर होईल हे सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी स्वत:च्या प्रयत्नातून व नागरिकांना या कामी प्रवृत्त करुन सुनिश्चित करावे.

०२. नागरी भागात सांडपाण्याच्या पुनर्वापरास चालना देण्यासाठी प्रथम सांडपाण्यावरील प्रक्रियेद्वारे पुनर्वापरासाठी उपलब्ध होणारे पाणी कोणत्या कामासाठी वापरले जाऊ शकेल याचा अभ्यास होणे आवश्यक आहे. ज्याअर्थी सांडपाण्याच्या पुनर्वापराची शक्याशक्यता त्या त्या शहरांमधील स्थानिक परिस्थितीवर अवलंबून आहे, त्याअर्थी सांडपाण्याच्या पुनर्चक्रीकरणातून पुनर्वापरासाठी उपलब्ध होणारे पाणी हे खालीलपैकी कोणकोणत्या प्रयोजनासाठी वापरात येऊ शकेल याबाबतीत नागरी स्थानिक संस्थांनी पुर्वाभ्यास करण्याची कार्यवाही करावी:-

१) कृषि प्रयोजनार्थ पुनर्वापर. उदा. उद्याने, शेती, इत्यादी.

२) वाणिज्यीक प्रयोजनार्थ पुनर्वापर. उदा. पिण्याचे पाणी सोडून इतर कामाकरीता वापर उदा. वाहने धुणा-या कार्यशाळा, विटभटटया, मोठी बांधकामे, इत्यादी.

३) औद्योगिक प्रयोजनार्थ पुनर्वापर. उदा. कारखाने, विद्युतप्रकल्प, इत्यादी.

वरीलप्रमाणे अभ्यास करुन सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी शहरात सांडपाण्याचे पुनर्वापर कोणत्या प्रयोजनार्थ करणे व्यवहार्य व शक्य होईल हे सुनिश्चित करावे व त्यानुषंगाने सांडपाण्याचे पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापराचा सविस्तर प्रकल्प अहवाल तज्ञ सल्लागारांच्या मदतीने तयार करुन घ्यावा.

०३. सांडपाण्याच्या पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापरासंबंधी नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना मदत करण्याच्या दृष्टीने याबाबतचे सविस्तर प्रकल्प अहवाल (DPR) तयार करण्याकरीता तज्ञ सल्लागारांची निवड करुन अशा मान्यता प्राप्त सल्लागारांची सूची (Panel) स्वतंत्रपणे प्रसिध्द करण्यात येत आहे. तसेच सांडपाण्याच्या पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापरा विषयीचे प्रकल्प सार्वजनिक - खाजगी सहभाग तत्वावर (PPP तत्वावर) देखील घेणे शक्य व्हावे यादृष्टीने या संबंधातील आदर्श निविदा प्रपत्र व आदर्श करारनामे इत्यादी तयार करुन सर्व नागरी स्थानिक संस्थांना स्वतंत्रपणे वितरीत करण्यात येतील.

०४. राज्य शासनाच्या " महाराष्ट्र सुवर्ण जयंती नगरोत्थान व महाअभियानाअंतर्गत" पहिल्या टप्प्यात राज्यातील सर्व "ड"वर्ग महानगरपालिका, विभागीय व जिल्हा मुख्यालयाची शहरे आणि जिल्हयातील लोकसंख्येच्या दृष्टीने दुस-या क्रमांकावर असलेल्या शहरांमध्ये पाणी पुरवठा, मल:निस्सारण व नागरी स्वच्छता या क्षेत्रात शासन मान्य मानकाप्रमाणे पायाभूत सुविधा विकसित करणे किंवा त्यांची दर्जावाढ करणे, तसेच नागरी क्षेत्राच्या पर्यावरणात सुधारणा घडवून आणण्यासाठी प्रदूषण नियंत्रण व पर्यावरण संवर्धनाच्या उपाययोजना हाती घेण्याकरीता अर्थसहाय्य अनुज्ञेय करण्यात आले आहे. त्यानुषंगाने या महाअभियानात मल:निस्सारण प्रकल्प मंजूरीस्तव सादर करताना मल:निस्सारण प्रक्रियेत किमान २० टक्के सांडपाण्याचे पुनर्चक्रीकरण करुन पुनर्वापरासाठी पाणी उपलब्ध होऊ शकेल अशा दृष्टीने वरील पूर्वाभ्यासाच्या आधारे उचित उपाय योजना प्रस्तावित करण्यात याव्यात.

०५. नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांकडून किमान २० टक्के सांडपाण्याचे पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापरासाठी वर नमूद केल्यानुसार प्रयत्न होत असतांना त्यासोबतच शहरात मोठ्या

रहिवाशी/व्यावसायिक/औद्योगिक प्रकल्पांमध्ये सांडपाण्याचे पुनर्चक्रीकरण व पुनर्वापर अनिवार्य करणे गरजेचे आहे. यासाठी **सांडपाण्याच्या पुनर्वापरासंबंधी उपविधी तयार करुन सर्व नागरी स्वराज्य संस्थांनी लागू करावेत.** नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना यासंदर्भात उपविधी तयार करण्याकामी मार्गदर्शन व्हावे यासाठी आदर्श उपविधी स्वतंत्रपणे सर्व नागरी स्थानिक स्वराज्य संस्थांना शासनाकडून प्रसृत करण्यात येईल.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(मनु कुमार श्रीवास्तव)
सचिव,
नगर विकास विभाग

प्रति,
मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव,
मा. राज्यमंत्री, नगर विकास यांचे खाजगी सचिव,
मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव, पाणी पुरवठा व स्वच्छता विभाग, मंत्रालय, मुंबइ
प्रधान सचिव (नवि-१) नगर विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई
प्रधान सचिव (उद्योग), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सचिव (ऊर्जा), उद्योग, ऊर्जा व कामगार विभाग, मंत्रालय, मुंबई
सचिव, पर्यावरण विभाग, मंत्रालय, मुंबई
महालेखाकार (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, मुंबई
महालेखाकार (लेखा व अनुज्ञेयता)-२, नागपूर.
संचालक, लेखा व कोषागारे, मुंबई
अधिदान व लेखा अधिकारी (फोर्ट) मुंबई
व्यवस्थापकीय संचालक,महाराष्ट्र अर्बन इन्फ्रास्ट्रक्चर फंड ट्रस्टी कंपनी लिमिटेड , मुंबई
व्यवस्थापकीय संचालक,महाराष्ट्र अर्बन इन्फ्रास्ट्रक्चर डेव्हलपमेंट कंपनी लिमिटेड,मुंबई
विभागीय आयुक्त (सर्व)
जिल्हाधिकारी (सर्व)
आयुक्त तथा संचालक, नगरपालिका प्रशासन संचालनालय, वरळी, मुंबई.
आयुक्त, सर्व महानगरपालिका / मुख्याधिकारी सर्व "अ" नगरपरिषदा
निवडनस्ती- नवि-२०